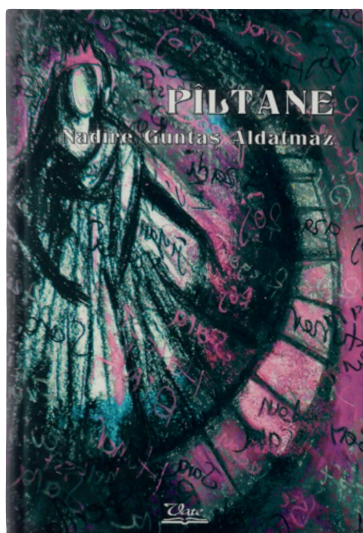

Erjnayîşê Kitabî Nadîre Guntaş Aldatmaze “Piltane”

Surya Human*

Kitabê Nadîre Guntaş Aldatmaze yo bi nameyê “Piltane” serra 2016î de weşanxaneyê Vateyî ra ameyo weşanayene. Nê çend serranê peyênan de hetê lîteraturî ra edebîyatê kirmanckî yo nuştekî goreyê serranê verênan xeylê aver şîyo. No kitab zî înan ra yew o.

Nadîre Guntaş Aldatmaze nê kitabî de qala serranê newayan kena û rexneyê aye seba di hetan ê. Nuştoxe hem dewlete û hem zî şorişgêran rexne kena. No kitabê nuştoxe hewt beşan ra ware yeno. Nuştoxe nê beşan de çend babetan ser o vindena.

Beşê yewinî de goreyê bawerîyêk qala zewacê ciwanan beno. Serebûtî dewa Mazêre ke girêdayeyê Dêrsimî ya de vêrenê. Nê beşî de ma Zerîfa û domananê aye Piltane, Wişên û Hesenî vînenê. Roja peyên ya rojeyê Xizirî yo. Goreyê bawerîya şarî ciwananê ke roje girewt û awe nêşimite ganî a şewe hewnê xo de destê yewî yan zî yewe ra awe bişimê. Reyna goreyê bawerîye destê kamî yan zî kame ra ke awe şimite ê kesî yan zî a kese reyde bizewicîyê. Ma kitabî de vînenê ke dîn mîyanê kurdan de wayîrê bandorêkê bihêzî yo. Bê nê bawerîyanê şarî, nuştoxe sewbîna meseleyan ser o zî vindeta; sey nimûne ziwanî ser o, asîmîlasyonê ziwanî ser o ameyo vindetiş. Nuştoxe wazena nê asîmîlasyonî bi Wişên û Hesenî ser o îfşa bikera û domanê kurdan mekteban de bi çi hewa maruzê asîmîlasyonî manenê ramojna.

Kitabê Nadîre Guntaş Aldatmaze de babetêka muhîma bîne zî serewedari-
tiş o. Şewêk şorişgêrî yenê dewe ber bi ber gêrenê şarî wurznenê ra. Cinîyan û
camêrdan cêra kenê. Xo danê naskerdene dima şorişgêrê cinî cinîyan reyde ê ca-
mêrdî zî camêrdan reyde qîsey kenê. Ê Dewleta Osmanîyan ra nat zilmê dewlete
û qetlîamê Dêrsimî ser o qîsey kenê. Hemverê zulumkarîya dewlete de qala xo-
verdayîşî kenê. Amancê xo ser o derga derg qîsey kenê û dewe teriknenê. Şorişgê-
ran dima destê şodirî de esker cemseyan ra têdima erzeno dewe ser. Bi nenganê
xiraban şarî keyeyan ra vejenê meydanê dewe de danê arê çîqas nengî û heqeretê
na dinya estê, şarî rê kenê. Xeylê eziyetan ra dima eskerî dewe ra şonê. Nuştoxe
nê beşî de qala prosesê ke dewijî tedeyê kena. Hemverê na rewşe û na bindestî
de seke serewedariş û xopawitiş beno mecburîyetêk ke baro hîna giran milê
ciwananê kurdan ser o yo.

Beşê dîyinî de ma şîyayîşê Pîltane de zî na mecburîyetîye û berpirsîyarîye
vînenê. Pîltane verê çîmanê xo de zilmê dewlete vînenê, dewe de meyîtê ke eske-
ran xo dima verdayê xo vîr ra nêkena. A cendermeyo ke maya aye tehnî daybî û
eştîbî erd xo vîr ra nêkena. Pîyê Pîltane Qemer zî rewşêka xirabe de yo, mîyanê
eskeran de kincî pira çin î, viran, destî pey de girêdaye teswîr bîyo. Pîltane na
rewşa pîyê xo xo vîr ra nêkena. Pîltan badê na hedîse qasê da-des rojan keye ra qet
nêvejîna. Nê rojan de bira xo ya şîyayîşî dana. Şîyayîşê Pîltane hemverê nê çîyan
de sey reaksiyonêk o. Reyna ma vînenê ke nuştoxe ge-gane maben de qala serra
1938î kena û bale ancena nê tarîxî ser. No tarîx tertele-yê Dêrsimî yo, qirkerdişê
kurdan o. Nuştoxe wazena bale bianca nê tarîxî ser û vîrê şarî de nê tarîxî ganî
bika. Coka a heta peynîya kitabî zî behsê tertele-yê Dêrsimî kena. Nika ma reyna
bêrê şîyayîşê Pîltane ser. Pîltane destpêk de cuya xoya şorişgêrî de hetê adap-
tasyonî ra zaf zehmetîyan ancena. La roj bi roj aver şona, her çî meraq kena û rew
musena. Na rewşa aye bala her kesî ancena. Bitaybetî zî bala doktorî tim aye ser
o ya. Doktor, wendekarê tipî yo. Serra peyêne de unîversîte ca verdano û keweno
mîyanê şorişgêran. Çimê Pîltane tim doktorî ser o yê. Tîya de çîyêk qedexe dest
pê keno. Na rewşa qedexe, têkilîya hîsî ya ke mabênê di kesan de ya a. Goreyê
qaydeyanê partîye mabênê hevalan de mûnasebeto hîsî û cînsî suc o. Yanî înan
qaydeyê partî îhlal kerdê.

Beşê hîrêyinî de nuştoxe behsê babeta îxanetî û xo bi xo kewtişî kena. Wen-
doxê kitabî meseleya Zelale ser o şahîdê vatişanê îxanetî benê. Pêrodayîşêk de
xelisîyayîşê Zelale embazanê aye rê şaibeyên yeno û aye binê tometanê embazan

de manena. Na rewşe seba Zelale rewşêka zaf giran a. Nameyê xo bi xayîniye vejîyayîş seba aye mergî ra girantir o. Zelale êdî deyx nêkena û xo kişena. Kampe de her çî dekeweno temîyan, munaqeseyî virazîyenê her kes ê bînî sucdar keno. Badê xokiştişê Zelale embazanê aye de azabê wijdanî virazîyeno û no dejêko zaf giran o. Ma vînenê ke koyan ser o şerkerdiş asan nîyo. Embazê ke xo ver danê binê bandorê tewir bi tewir rewşan de manenê. Psîkolojîyê înan sey merdîmanê normalan nîyo. Ê hetêk ra hemverê dişmenî de şer kenê, hetêk ra hemverê xozaye de şer kenê, hetêk ra veyşanî, teyšanî, kişîyayîş û xokiştişê embazanê înan, nê pêro çîyê psîkolojîyê înan ser o tahrîbatêko pîl virazeno.

Beşê çarinî eşkeftêka derge de vêreno. Nuştuxe na eşkefta derge de tez, antî-tez û sentezêk virazena. Eşkefta derge de tarîx, şer, xoverdayîş, dej û tersê mergî, tersê tarîyîye, vêşanîye, têşanîye û yewbînan de şabîyayîş nê heme çî dekewenê têmîyan nuştuxe nê çîyan eşkera mojnena ma. Koyan ser o embazî senîn perwerde vînenê, kamcîn prosesan ra vîyarenê yew bi yew yeno qalîkerdiş. Prosesê rexne û xorexneyî de munasebeto hîsî û cînsî yo ke mabenê doktor û Pîltane de vîyarto eşkera beno. Badê nê eşkerekardişî Doktor û Pîltane yenê cezakerdiş. Seba her dîyan ceza ya tewr pîl yewbînan ra aqitîyayîş o.

Beşê pancinî de cezakerdişê Pîltane dest pê keno. Aye êdî mensubê gerîla nîya. Nuştuxe nê prosesî de qala rewşa Pîltane, agêrayîşê aye yê dewe û têngê-rayîşê aye yê şariştanî ramojnena. Pîltane wexto ke resena dewa xo şaş û mat manena. Dewa Mazêre bîya xirûxalî, seke heyatê aye yo verên, der-cîranî, dost û hevalê aye pêro merdî. Dewe hetê dewlete ra ameya vêşnayîş. Pîltane wexto ke do agêrayêne embazanê aye gureyêk dabî aye. A nê gureyî de ser nêkewena. Seba ke a nê gureyî bîyaro ca yena tepîştîş, kewena destê dewlete. Aye benê kenê hepîsxane. Qasê çendêk hepîsxane de manena uca de zaf çîyan vînena. Şahidê tayê meseleyan bena. Hepîs seba aye beno sey yew mektebî. Tayê meseleyan de sereyê aye beno zela. Xususen zî rewşa doktorî de.

Beşê şeşinî de Pîltane vejîyaya mahkeme, hakîmî ver de ya. Di serrî ra zêde yo ke hepîsxane de ya. Çend rey dewlete wazena aye bikera ajan la a qebul nêkena. Çimkî seba aye no waştîşê dewlete îxanetêko gird û şermêko bê dem o. Badê demêk Pîltane hepîsxane ra vejîna. Wexto ke vejîna teber seba şîyayîşê xo yê Almanya amadekarî kena. Badê heşt aşman resena Almanya.

Beşê hewtinî de qala cuyê Pîltane yê Almanya beno. A Almanya de kewena

mîyanê embazanê partîye, na rey Almanya de seba şarê xo xebitîna la her tim hişê aye de doktor esto. A wazena xo biresna doktorî. Yan zî wazena derheqê ey de melumatêk bigîra ka o weş o yan zî merdo. Çimkî aye seba doktorî, seba eşqê ey, tehemulê zaf çîyan kerdîbî. Zaf ked dabî, zaf sebir kerdîbî. La resena amancê xo doktorî vînena.

Sey qala peyêne, ma eşkenê vajê ke no kitab erjêno ke bêro wendiş. Mîyanê tarîxê kurdan de xoverdayîşê kurdan de xeylê çî qewimîyayê. Bi destê serdesten her hetî ra kurdî ameyê îstîsmarkerdiş, qetilkerdiş, bi vêşayîşê dewan şarê ma xeylê dej ant û mecbur mendî ke welatê xo terk bikê. Zafê înan xo bi hezar zehmetîyan resna welatanê xerîban. Meseleyanê sîyasîyan ra polîtîka ra şarê kurdan zaf zerar dîbî, zîyan bîbî. Terteleyê Dêrsîmî ra bigîrên cuntaya serra 1980î, vêşnayîşê dewan, hezar îşkenceyê xirabîyê ke hepîsxaneyan de bî, dîyê. Nê kitabî de merdim nê zilmî rî bi rî vîneno. Bi saya nê kitabî, wendoxî derheqê cuya serê koyan bene wayîrê melumatanê muhîman. Merdim eşkeno nê kitabî de dramê kurdan bivîno. Kitab de mabenê demê nikayinî û demê vîyarteyî de yew dîyalogêk esto. Bi saya nê dîyalogî ma mîyanê tarîxê kurdan de şonê û yene.